Domen Kavčič: Človeku slabo kmalu postane dovolj dobro

Sovretova nagrada je tudi velika zmaga za slovensko japonologijo, ki je lani praznovala trideset let, poudarja njen letošnji dobitnik Domen Kavčič.

Delo,
Prispeveku: Nina Gostiša

»Prav je, da smo radovedni in pokukamo iz svojega neposrednega okolja. Tako spoznavamo druge in sebe,« meni letošnji Sovretov nagrajenec. FOTO: Blaž Samec

Brati izjemne knjige v izjemnem prevodu je privilegij. To velja zlasti za knjige iz nam nevsakdanjih, bolj oddaljenih jezikov. Prevajalec iz japonščine **Domen Kavčič** (1979) je v zadnjih letih nenehno dostavljal navdušujoče, dodelane prevode povojne in sodobne japonske književnosti, od več knjig nesojenega nobelovca Harukija Murakamija do kratke proze in romanov avtoric, kot so **Mieko Kavakami, Hiro Arikava, Emi Jagi, Joko Ogava, Joko Tavada** ter nazadnje **Fumiko Enči** in **Taeko Kono**. S tem je pritegnil ne le pozornost založnikov in bralcev, temveč tudi komisij prevajalskih nagrad. DSKP-jeva mu je letos dodelila Sovretovo.

Roman *Razkropljeni po zemlji* Joko Tavada (Beletrina, 2025), lanske gostje *Fabule,* prvoosebno pripoveduje več pripovedovalcev, in to v različnih jezikih in njihovih ravneh. Glavna protagonistka je Hiruko, ki po izginotju Japonske, od katere je ostala le slutnja, da je nekoč nekaj bilo, po Evropi išče še kakšnega govorca svojega jezika. Z drugimi junaki se pogovarja v izmišljenem jeziku panski, ki naj bi ga razumeli govorci vseh skandinavskih jezikov.

Po besedah komisije (**Jernej Županič, Živa Borak, Niko Jež, Mojca Kranjc, Katarina Marinčič**) je Kavčič vrhunsko poustvaril vse vidike prevodno zelo zahtevnega izvirnika: uspelo mu je najti način za posredovanje vseh teh jezikov, hkrati pa ohraniti humornost in lahkotnost romana, pa tudi poustvariti onomatopejske učinke, ki so za avtorico zelo pomembni – vse to v »izrazno in strukturno izredno bogati slovenščini«.

Po podelitvi Sovretove nagrade ste na družbenih omrežjih zapisali, da še vedno niste dojeli, kaj se je zgodilo. Kaj vas je tako presenetilo pri odločitvi komisije?
Ob razglasitvi so me prevzela močna čustva, ki jih v tistem trenutku nisem mogel predelati, saj sem moral spraviti skupaj vsaj približno koherenten zahvalni govor. (*Smeh.*) Ker večinoma prevajam intuitivno, po občutku, ne da bi se kaj dosti analiziral, je bilo ganljivo poslušati dolgo utemeljitev komisije; zavedel sem se, kako na moje – večidel samotno – delo gledajo strokovnjaki, in bil sem počaščen, da ga tako cenijo. Presrečen in ponosen sem bil tudi, da je takšno priznanje doživel ravno roman, ki sem ga odkril in predlagal sam in katerega pot v slovenščino ni bila v nobenem pogledu gladka, ne zanj ne zame. Navsezadnje je bila to tudi, lahko rečem, velika zmaga za slovensko

japonologijo, ki je lani praznovala trideset let; brez vizije ustanoviteljev oddelka za azijske študije danes ne bi bil tam, kjer sem.

Komisija je roman Joko Tavada *Razkropljeni po zemlji* označila za izrazito polifono in samonanašalno delo, v katerem je jezik v središču zgodbe in filozofskih razmišljanj. Kako ste ga vi doživljali?
Zame kot prevajalca, ki so ga od nekdaj fascinirali jeziki in je doštudiral tudi splošno jezikoslovje, je bil to hvaležen roman za prevajanje, saj se resnično ves čas ubada sam s sabo, s tem, kako kaj pove. Prisotnost 'jezika' v njem tako močno čutimo, kot bi bil ta ob šestih človeških sedmi protagonist. Pisava Joko Tavada je izjemno preiskujoča, tudi neprizanesljiva do sebe, do (u)besedovanja; spremlja jo nenehen dvom, ali je povedano res izraženo s pravimi besedami. Jezik je v romanu ves čas nosilec identitete likov, ki je lahko bolj ali manj trdna, avtorica pa se v njem zagrizeno ukvarja s temami, kot so učenje jezikov, lomljenje jezika, pozabljanje materinščine, celo ustvarjanje novih jezikov, saj si junakinja Hiruko izmisli svoj jezik … Vse to je bilo treba prepričljivo preliti iz japonščine v

slovenščino, kar je bil zame prav slasten izziv.

Roman je prepleten z več jeziki in njihovimi ravnmi. Kako ste našli način, da to 'z izjemno pretanjenostjo in natančnostjo' prenesete v slovenščino?
Prevod je moral prebaviti in presnoviti jezik romana, pri tem je bilo nujno, da mu je med zobmi obtičalo nekaj koščkov japonščine. Junake obseda njihova (jezikovna) identiteta, zato se v komunikaciji med njimi ob iskrivih domislicah neobhodno pojavljajo tudi kratki stiki. Tako stimulativno jezikovno okolje Joko Tavada prevajalcu ponudi na pladnju, imeti mora le dovolj posluha ter predvsem ljubezni in strasti do svojega jezika. Če sem to naredil pretanjeno, je tako najbrž zato, ker sem junakom prisluhnil s srcem.

V zadnjem času je na policah knjigarn opazna večja zastopanost knjig azijskih avtorjev oziroma še posebej avtoric – sploh japonskih in korejskih. Čemu lahko po vašem pripišemo ta pojav?
Prav je, da smo radovedni in pokukamo iz svojega neposrednega okolja. Tako spoznavamo druge in sebe. Nekaj je gotovo trendovskega zgledovanja po anglofonskem knjižnem trgu, na katerem v zadnjem času spremljamo pravo eksplozijo prevodov iz japonščine, za katero ne najdem prave razlage. Obenem bi bilo čudno, če japonologija na ljubljanski filozofski fakulteti z leti ne bi ustvarila dovolj kritičnega zanimanja za Japonsko in njeno kulturo. Vesel sem, da lahko kot prevajalec – končno! – sodelujem ne le z ljubitelji, temveč tudi s poznavalci in preučevalci japonske kulture, literature, naj bodo to uredniki ali literarni kritiki …

V eni od vaših spletnih biografij piše, da ste se odločili za japonologijo, ker se vam gimnazijska latinščina očitno ni zdela dovolj eksotična. Zakaj je bila naslednja stopnja eksotike prav japonščina?
Menda sem res uporabil to besedo in zdaj se je očitno ne bom otresel. (*Smeh*.) V gimnaziji sem se navduševal nad kompleksnostjo pregibanja besed v latinščini in prostim besednim redom, ki ga omogoča ujemalnost. Vse tiste sklanjatve in spregatve sem se prav z veseljem učil. Uf, v tretjem letniku sem bil celo državni prvak v znanju latinščine. Na informativnem dnevu na oddelku za azijske in takrat še afriške študije so

nam, bodočim študentom, takole predstavili azijska jezika, ki se ju je takrat dalo dvopredmetno študirati: kitajščina ima težjo izgovarjavo, japonščina težjo slovnico. Odločitev je bila na dlani. (*Smeh.*)

Na Japonskem ste tudi študirali, večkrat še odpotujete tja. Kaj vas uči ta dežela, s čim vas vedno znova navduši ter kako vam to pomaga pri delu?
Imel sem srečo – in dovolj dobre ocene –, da sem po tretjem letniku študija lahko odšel na enomesečno izmenjavo v Sendai. Pozneje sem prejel enoletno štipendijo japonske vlade za študij na tokijski univerzi za tuje jezike, *Tokjo gaikokugo daigaku*.
Izjemno pomembno je opazovati jezik v živi rabi, ob tem se ne le izpopolnjuje njegovo znanje, temveč tudi razvija posluh za njegove izrazne odtenke. Jasno je, da v jeziku prebiva duša okolja, v katerem se govori, da v njem prebiva duša govorcev, saj je sredstvo, ki zna to okolje najpopolneje ubesediti.
Japonska me navdušuje tudi z ohranjanjem številnih izročil v modernosti, naj gre za kulinariko – kako bogati sta samo njihova tradicija fermentacije živil in nabiralništva, vtkani sta v vsakdanje jedilnike na vseh ravneh –, rokodelstvo – ohranjajo raznovrstne tradicionalne tekstilije iz najrazličnejših rastlinskih vlaken –, stavbarstvo … Ob vsakem obisku odkrijem kaj novega, dežela je resnično neizčrpno kulturno pestra in bogata, njeni ljudje nepopisno iznajdljivi, povrhu imajo nenadkriljiv čut za lepo. To je seveda človeku v navdih.

Pri nas lahko prevajalce iz japonščine preštejemo na prste ene roke. Katere so za vas prednosti in slabosti tega?
Ali celo na prste polovice roke. (*Smeh.*) Prednost bi bila v idealnem svetu verjetno ta, da bi se moral otepati dela, a se mi ga za zdaj še ni treba. Želel bi si več zavedanja, kako pomembno je prevajati iz izvirnika – zlasti pri tako oddaljenih jezikih, kot je japonščina, in kulturah, katerih nosilci so. Prevod prek angleščine, ki se japonskim delom pri nas rad zgodi, ni prevod avtorjevih izvirnih intenc. Tak prevod je nastal v dialogu z jezikom posrednikom, zaradi česar je že v osnovi prevod drugega izdelka, kar ne more biti ne v našem ne v avtorjevem interesu. Pogrešam tudi strožje zahteve trgovcev s pravicami oziroma literarnih agentov. To bi bila torej po mojem slabost tega, da sem danes tako rekoč edini prevajalec iz japonščine: slabši izdelki, slabše zastopanje izdelkov japonskih avtorjev v slovenščini, pri čemer mislim tudi na filmarje, ne samo literatov.
Želel bi si več zavedanja, kako pomembno je prevajati iz izvirnika – zlasti pri tako oddaljenih jezikih, kot je japonščina, in kulturah, katerih nosilci so.

Prevajalsko pot ste začeli s podnaslavljanjem. Kako komentirate opozorila Društva slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev (DSFTP), katerega član ste, in sindikata Zasuk o kritičnih delovnih razmerah televizijskih in filmskih prevajalcev? Imate kakšne podobne izkušnje?
K sreči delam za resne naročnike, kot je RTV Slovenija, kjer so razmere za zdaj še dobre, zato še nisem bil v situaciji, ko bi kdo od mene zahteval zgolj popravljanje strojetvorov, kot slišim, da se dogaja – seveda za manjše plačilo. Takšno 'čast' bi tudi gladko zavrnil. Sem pa že doživel, da je ob neki priložnosti japonski distributer zahteval, naj se kot prevajalec odrečem vsem nadaljnjim materialnim in celo moralnim pravicam do svojih prevodov, kar se mi je zdelo nezaslišano, zato sem ponudbo vljudno odklonil. Tu se je pokazalo med drugim nerazumevanje prevajalčevega dela, ki ob skrbnem prenašanju

tuje kulture v svoj prostor v svojem delu vedno pusti tudi del sebe. Filmi so ostali brez slovenskega prevoda, predvajani so bili z angleškimi podnapisi, torej nisem potegnil kratke samo jaz, ki sem bil ob zaslužek, temveč tudi slovenski gledalci, ki so bili ob gledalsko izkušnjo.

Drugo stanovsko društvo, DSKP, opozarja na vse bolj negotov položaj prevajalskega poklica zaradi slabega vpisa na jezikovne študije in vse bolj razširjene uporabe umetne inteligence. Kako gledate na prihodnost tega poklica?
Zaskrbljeno. Ne zato, ker bi mislil, da je umetna inteligenca predobra, boljša od človeka pri prevajanju (književnosti) – da je hitrejša, ni vprašljivo –, temveč zato, ker je človek tako presneto prilagodljiva žival, da mu slábo kaj kmalu postane dovolj dobro.
Pri književnosti gre v večji ali manjši meri tudi za iskanje užitka v jeziku, ustvarjanju in igranju z njim, kar je povsem človeška lastnost, ne strojna. Kako nam je sploh prišlo na misel, da bi občuteno tipanje za lepim, pomenljivim, vrednim prepustili stroju – kaj torej ostane človeku, kaj je njegov smisel? Kaj naj na tem svetu sploh počne z vsem časom, ki mu ga stroj 'prihrani'? Prevajalec je ravno tako kreator, ne zgolj generator besedila, kakor je človeški poustvarjalni glasbenik kreator glasbe – pomislimo, kako pusto bi bilo, če bi vso zapisano glasbo le še generiral računalnik.
Prevajalec je ravno tako kreator, ne zgolj generator besedila, kakor je človeški poustvarjalni glasbenik kreator glasbe – pomislimo, kako pusto bi bilo, če bi vso zapisano glasbo le še generiral računalnik.

Pravzaprav sta bila vaša prva književna prevoda iz japonščine *Revolucija ene slamice* ter *Živeti naravo* kmetovalca in filozofa Masanobuja Fukuoke. Kako sta spremenila vaš pogled na svet?
Fukuokova filozofija – preden mi je žal že pokojni Dario Cortese knjigo ponudil v prevod, njegovega imena nisem poznal – mi je res zelo blizu, predvsem misel, da se človek ne bi smel izvzeti iz narave, se obravnavati ločeno od nje, se postavljati nad njo in je poskušati ukrotiti, saj je vendar jasno, da je njen neiztrgljiv sestavni del. Temu bi rekli pljuvanje v lastno skledo. Sveta, v katerem je nastal, človek ne zmore poustvariti, naj se še tako trudi – njegovi možgani so premajhni, da bi doumeli vse razsežnosti samega sebe, kaj šele vsemirja. In smo spet pri umetni inteligenci.

'Jeziki ljudi osrečujejo in jim omogočajo pogled v onstranstvo,' v *Razkropljenih po zemlji* piše Joko Tavada. Kakšen pogled vam omogoča japonščina? Vam vaše delo odpira tudi nove poglede na tukajšnje okolje?
To so besede glavne junakinje romana Hiruko, ki je srečna, da lahko govori jezik, ki ga je sama ustvarila, saj se v njem počuti razbremenjeno prisile, da bi se izražala tako, kot ji je bilo položeno v zibko. S pogledom v onostranstvo je vsaj deloma mišljena etimologija, saj je v izvoru besed, ko se do tega prikopljemo, praktično zakodirana kulturna zgodovina. Roman je napisan v tako brstečem jeziku, da prevajalca naravnost sili v inventivnost, s čimer mu ponudi občutek svobode, občutek, da lahko poleti. Kaj je torej zakodirano v besedi *kamišibajkati* iz romana, prekrivanki iz japonske *kamišibaj* in slovenske *bajkati*? Najbrž to, da si jezika kljub nesorodnosti morda le nista tako tuja.